Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ
N. WAHL
представено на 5 юли 2018 година[1]

Дело C-595/17

Apple Sales International,
Apple Inc.,
Apple retail France EURL
срещу
MJA, в качеството на ликвидатор на eBizcuss.com (eBizcuss)

(Преюдициално запитване, отправено от Cour de cassation (Касационен съд, Франция)

„Преюдициално запитване — Пространство на свобода, сигурност и правосъдие — Компетентност по граждански и търговски дела — Член 23 от Регламент (ЕО) № 44/2001 — Клауза за предоставяне на компетентност, включена в договор за разпространение — Иск за обезщетение, предявен от дистрибутора на основание нарушение на член 102 ДФЕС от страна на доставчика“

Увод

1. Настоящото преюдициално запитване се отнася до тълкуването на член 23 от Регламент (ЕО) № 44/2001[2], който допуска дерогация от общите правила за международна съдебна компетентност, определени в същия регламент, ако страните, поне една от които има местоживеене в държава членка, са се договорили, че съд или съдилищата на държава членка са компетентни за разрешаване на всякакви спорове, които са възникнали във връзка с определено правоотношение.

2. Запитването е отправено в рамките на спор между дружествата Apple Sales International, Apple Inc. и Apple retail France EURL и дружеството MJA, в качеството му на ликвидатор на дружеството eBizcuss.com (наричано по-нататък „eBizcuss“), с предмет иск за обезщетение за вреди, предявен от последното на основание нарушение на член 102 ДФЕС.

3. Така от Съда се иска да уточни дали и в каква степен клауза за предоставяне на компетентност може да не се вземе предвид, за да се гарантира ефективността на исковете за обезщетение за вреди, произтичащи от действия на предприятия, за които се твърди, че представляват злоупотреба с господстващо положение.

1 Език на оригиналния текст: френски.

2 Регламент на Съвета от 22 декември 2000 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (ОВ L 12, 2001 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 3, стр. 74 и поправка в ОВ L 10, 2014 г., стр. 32).

4. По този начин делото е поредният повод Съдът — предвид възприетото от него в решение от 21 май 2015 г., CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335) — да предостави уточнения на засегнатите оператори в качеството им, от една страна, на съставители на клаузите за предоставяне на компетентност, и от друга страна, на лица, желаещи да предявят искове за обезщетение за вреди, за които се твърди, че произтичат от нарушение на конкурентното право, и по-специално на член 102 ДФЕС, в рамките на т.нар. „private enforcement“.

Правна уредба

Правото на Съюза

5. Съображения 2, 11 и 14 от Регламент № 44/2001 гласят:

„2) Някои различия между националните норми, които са приложими по отношение на компетентността и признаването на съдебни решения, затрудняват гладкото функциониране на вътрешния пазар. Затова от съществено значение са разпоредбите за уеднаквяване на правилата за конфликт на юрисдикции по граждански и търговски дела и за опростяване на формалностите с оглед бързо и опростено признаване и изпълнение на съдебни решения от държавите членки, които са обвързани по настоящия регламент.

[…]

11) Правилата за компетентността трябва да са във висока степен предвидими и основани на принципа, че компетентността по правило се основава на местоживеенето на ответника и винаги трябва да е налице на това основание, освен в няколко ясно определени ситуации, когато основанието на спора или автономията на страните изисква или предполага различен свързващ фактор. Местоживеенето на правния субект трябва да се определи автономно, така че общите правила да се направят по-прозрачни и да се избегнат конфликти на юрисдикции.

[…]

14) Автономията на страните по договори, различни от застрахователен, потребителски или трудов, където се допуска само ограничена автономия при избора на компетентен съд, трябва да бъде съблюдавана при условията за изключителни основания за компетентност, които са установени в настоящия регламент“.

6. Глава II, раздел 7 („Пророгация на компетентност“), член 23, параграф 1 от Регламент № 44/2001 гласи:

„Ако страните, една или повече от които имат местоживеене в държава членка, са се договорили, че съд или съдилищата на държава членка са компетентни за разрешаване на всякакви спорове, които са възникнали или които могат да възникнат във връзка с определено правоотношение, този съд или тези съдилища имат компетентност. Тази компетентност е изключителна, освен ако страните са уговорили друго. Споразумението за предоставяне на компетентност се сключва:

а) писмено или устно, потвърдено с писмени доказателства; или

б) във форма, която е съобразена с практиките, които страните са установили помежду си; или

в) в международната търговия, във форма, която е съобразена с обичая, който страните познават или е трябвало да познават и който в тази търговска дейност е широко известен на страните и редовно се съблюдава от страните по договори от вида, приложим в конкретната търговска дейност“.

Френското право

7. Към момента на настъпване на разглежданите в главното производство факти член 1382 от Code civil (Граждански кодекс) гласи, че „[в]сяко действие или бездействие на дадено лице, с което се причинява вреда на другиго, поражда задължение за този, който виновно е причинил вредата, да я поправи“.

8. Член L 420-1 от Code de commerce (Търговски кодекс) предвижда:

„Забранени са, дори с прякото или непрякото посредничество на установено извън Франция дружество от групата, съгласувани действия, спогодби, изрични или мълчаливи картели или съглашения, когато имат за цел или могат да имат за резултат предотвратяването, ограничаването или нарушаването на конкуренцията на даден пазар, по-специално когато са насочени към:

1. ограничаване на достъпа до пазара или свободното упражняване на конкуренцията от други предприятия;

2. възпрепятстване на определянето на цените от свободния пазарен механизъм, като изкуствено се благоприятства тяхното увеличение или намаление;

3. ограничаване или контролиране на производството, пазарите, инвестициите или техническия прогрес;

4. осъществяване на подялба на пазари или на доставчици“.

9. Член L 420-2 от Code de commerce (Търговски кодекс) гласи следното:

„Забранена е, при условията, предвидени в член L 420-1, злоупотребата с господстващо положение в рамките на вътрешния пазар или на значителна част от него от предприятие или група предприятия. Тези злоупотреби може да включват по-специално отказ на продажба, свързани продажби или дискриминационни условия на продажба, както и прекратяване на установени търговски отношения само поради отказ на партньора да приеме необосновани търговски условия.

Освен това е забранена, доколкото може да засегне функционирането или структурата на конкуренцията, злоупотребата от страна на предприятие или група предприятия със състоянието на икономическа зависимост, в което се намира по отношение на него предприятие клиент или доставчик. Тази злоупотреба може да се изразява по-специално в отказ на продажба, в свързани продажби, в дискриминационни практики посочени в член L 442-6, точка I, или споразумения за продажба на всички продукти от дадена гама“.

Спорът в главното производство, преюдициалните въпроси и производството пред Съда

10. На 10 октомври 2002 г. eBizcuss, което понастоящем се представлява от дружеството MJA, сключва с учреденото по ирландското право дружество Apple Sales International договор, озаглавен „Apple Authorized Reseller Agreement“, с който същото е признато за оторизиран търговец на продуктите с марката Apple. В този договор, с който eBizcuss се ангажира да разпространява почти ексклузивно продуктите на съдоговорителя си и който впоследствие многократно е изменян, се съдържа клауза за предоставяне на компетентност в полза на ирландските съдилища.

11. В последната версия на договора за разпространение от 20 декември 2005 г. тази клауза, съставена на английски език, гласи следното:

„This Agreement *and the corresponding relationship* between the parties shall be governed by and construed in accordance with the laws of the Republic of Ireland and the parties shall submit to the jurisdiction of the courts of the Republic of Ireland. Apple reserves the right to institute proceedings against Reseller in the courts having jurisdiction in the place where Reseller has its seat or in any jurisdiction where a harm to Apple is occurring“ [3].

12. През април 2012 г. eBizcuss подава пред Tribunal de commerce de Paris (Търговски съд Париж, Франция) искова молба, с която иска дружеството Apple Sales International, американското дружество Apple и френското дружество Apple Retail France да бъдат осъдени да заплатят обезщетение за вреди в размер на 62 500 000 EUR. В подкрепа на иска си eBizcuss поддържа по същество, че дружествата ответници са виновни за участие в антиконкурентни практики и действия на нелоялна конкуренция, като, считано от 2009 г., са облагодетелствали собствената си мрежа в негов ущърб [4]. В този контекст eBizcuss се позовава на нарушение на член 1382 от Code civil (Граждански кодекс) (понастоящем член 1240 от Гражданския кодекс), на член L 420-2 от Code de commerce (Търговски кодекс) и на член 102 ДФЕС.

13. С решение от 26 септември 2013 г. Tribunal de commerce de Paris (Търговски съд Париж, Франция) уважава възражението за липса на компетентност, повдигнато от дружествата ответници, с мотива, че в договора между Apple Sales International и eBizcuss е включена клауза за предоставяне на компетентност в полза на ирландските съдилища.

14. С решение от 8 април 2014 г. Cour d’appel de Paris (Апелативен съд Париж, Франция) отхвърля подадената от eBizcuss жалба срещу това съдебно решение, като потвърждава, че френските съдилища нямат компетентност да се произнесат по искането за обезщетение за вреди.

3 Страните в главното производство не са единодушни по въпроса за превода на френски език на отбелязания в курсив пасаж, като го превеждат или с „et la relation correspondante“ („и съответното отношение“) (превод на ищеца), или с „et les relations en découlant“ („и произтичащите от него отношения“) (превод на ответника). Въпреки тези различия клаузата може да бъде преведена, както следва: „Настоящият договор и *съответното отношение* (превод на ищеца)/и *произтичащите от него отношения* (превод на ответника) между страните се уреждат от и се тълкуват съгласно правото на Ирландия и страните приемат компетентността на съдилищата в Ирландия. Apple си запазва правото да образува съдебни производства срещу търговеца пред съдилищата, в чиято юрисдикция се намира седалището на последния, или в която и да е държава, в която Apple понася вреда“.

4 Видно от представената пред Съда преписка, ищецът — който чрез присъединяването си към програмата „Apple premium Reseller“ става почти изключителен дистрибутор на продуктите на Apple — изтъква по-специално дискриминационни спрямо възприетите по отношение на Apple Stores практики, що се отнася както до снабдяването с продуктите на Apple, така и до прилаганите цени.

15. С решение от 7 октомври 2015 г. Cour de cassation (Касационен съд, Франция) касира това решение с мотива, че Cour d'appel de Paris (Апелативен съд Париж) е нарушил член 23 от Регламент № 44/2001 в тълкуването, което му е дадено от Съда в решение от 21 май 2015 г., CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:3355), като е взел предвид съдържащата се в договора между eBizcuss и Apple Sales International клауза за предоставяне на компетентност, въпреки че тя не се отнася до споровете във връзка с отговорността за нарушение на правото на конкуренцията.

16. С решение от 25 октомври 2016 г. Cour d'appel de Versailles (Апелативен съд Версай, Франция) уважава направеното от eBizcuss оспорване и връща делото на Tribunal de commerce de Paris (Търговски съд Париж) за ново разглеждане.

17. Apple Sales International, Apple и Apple Retail France подават касационна жалба срещу това решение пред запитващата юрисдикция, в която поддържат по същество, че доколкото от договорното правоотношение произтича самостоятелен иск по смисъла на правото в областта на конкуренцията, клауза за избор на съд трябва да се вземе предвид, дори ако тя не се отнася изрично до подобен иск и не е налице предварително установено от национален или европейски орган нарушение на правото на конкуренцията.

18. Запитващата юрисдикция посочва, че междувременно е узнала за решение на Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд, Португалия) от 16 февруари 2016 г., Interlog и Taboada/Apple. То също засяга Apple Sales International и подобна клауза за съдебна компетентност, която е формулирана общо. Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд, Португалия) е постановил, че тази клауза намира приложение по отношение на страните по спор, свързан със същото твърдение за злоупотреба с господстващо положение с оглед на правото на Съюза, и заключава, че португалските съдилища нямат компетентност.

19. При тези условия Cour de cassation (Касационен съд, Франция) решава да спре производството по делото и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Следва ли член 23 от Регламент№ 44/2001 да се тълкува в смисъл, че допуска националният съд, пред който дистрибуторът предявява иск за обезщетение за вреди срещу своя доставчик на основание член 102 ДФЕС, да приложи включена в договора между страните клауза за предоставяне на компетентност?

2) При утвърдителен отговор на първия въпрос, следва ли член 23 от Регламент№ 44/2001 да се тълкува в смисъл, че допуска националният съд, пред който дистрибуторът предявява иск за обезщетение за вреди срещу своя доставчик на основание член 102 ДФЕС, да приложи съдържаща се в договора между страните клауза за предоставяне на компетентност, дори когато посочената клауза не се отнася изрично до спорове във връзка с отговорността за нарушение на правото на конкуренцията?

3) Следва ли член 23 от Регламент № 44/2001 да се тълкува в смисъл, че допуска националният съд, пред който дистрибуторът предявява иск за обезщетение за вреди срещу своя доставчик на основание член 102 ДФЕС, да не вземе предвид включена в договора между страните клауза за предоставяне на компетентност, когато национален или европейски орган не е установил нарушение на правото на конкуренцията?“.

20. Писмени становища представят Apple Sales International, eBizcuss, френското правителство и Европейската комисия.

Анализ

21. Настоящото преюдициално запитване се отнася главно до тълкуването на член 23 от Регламент № 44/2001, в специфичния контекст на искове за обезщетение за вреди, предявени от дистрибутор срещу неговия доставчик на основание член 102 ДФЕС, а именно при твърдение за извършена от последния злоупотреба с господстващо положение.

22. Както показват разминаващите се становища на френските съдилища, които е трябвало да се произнесат по делото в главното производство, предмет на обсъждане в разглеждания случай е точният обхват на тълкуването, възприето от Съда в неговото решение от 21 май 2015 г., CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335).

23. Поставя се по-конкретно въпросът дали, поради това че не се отнася изрично до тях, клауза за избор на съд при спор във връзка с договор и произтичащите от него отношения — като тази, която в делото по главното производство предоставя компетентност на ирландските съдилища — трябва да не се взема предвид в случай на предявяване на самостоятелни искове за обезщетение на основание твърдяно нарушение на член 102 ДФЕС. От Съда се иска да уточни дали и в какви граници клауза за предоставяне на компетентност, договорена между страните по дадено споразумение (в разглеждания случай споразумение за разпространение), може да произведе действие във връзка със спорове, в които е налице позоваване на нарушение на европейското право в областта на конкуренцията.

24. Съгласно тълкуване, което, изглежда, е възприето по-специално от Cour de cassation (Касационен съд, Франция) в решението му от 7 октомври 2015 г., подобна клауза за предоставяне на компетентност може да бъде взета предвид само при условие че се отнася *изрично* до споровете във връзка с отговорността за нарушение на правото на конкуренцията.

25. Съгласно друго тълкуване, което е възприето по-специално от първите съдилища, сезирани с делото по главното производство, а по мнението на ищеца в главното производство също и от Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд, Португалия) в решението му от 16 февруари 2016 г., Interlog и Taboada/Apple[5], клауза за предоставяне на компетентност, която е *формулирана общо*, намира приложение за страните по спор във връзка с твърдения за злоупотреба с господстващо положение от гледна точка на правото на Съюза.

26. Преди да разгледам преюдициалните въпроси, ми се струва уместно да изложа някои общи уводни съображения по обхвата на член 23 от Регламент № 44/2001.

5 Действително изглежда, че страните в главното производство не са единодушни по въпроса за тълкуването и точния обхват на това решение. Така в писменото си становище eBizcuss посочва, че макар при разрешенията по случая, възприети в решенията, постановени съответно от Cour de cassation (Касационен съд, Франция) и от Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд, Португалия) да има различия, то по тълкуването на член 23 от Регламент № 44/2001 разминаване нямало. Това дружество посочва по-специално че португалският съд е обявил спорната клауза за предоставяне на компетентност за приложима в разглеждания случай, след като е извършил суверенна преценка, че фактите по спора засягат „нарушения на договорна програма и/или обезщетенията, които могат да бъдат предявени поради прекратяването на договора“, а не „отговорността за нарушение на правото на конкуренцията“.

Общи съображения по член 23 от Регламент № 44/2001

27. Съдът вече е имал множество поводи да се произнесе по тълкуването на член 23 от Регламент № 44/2001 и на еквивалентната разпоредба, която го предхожда, а именно член 17 от Брюкселската конвенция [6].

28. Както Съдът постоянно припомня, тези разпоредби трябва да бъдат тълкувани в светлината на преследваните с Брюкселската конвенция и с Регламент № 44/2001 по-общи цели, а именно да се укрепи правната сигурност на лицата, установени в Съюза, като се допусне ищецът лесно да определи юрисдикцията, която може да сезира, и в същото време ответникът разумно да предвиди пред коя юрисдикция срещу него може да бъде предявен иск [7].

29. Член 23 съставлява основна разпоредба в общата структура на Регламент № 44/2001: той е израз едновременно на принципа, даващ предимство на автономията на свободно изразената воля на страните (вж. съображение 14 от този регламент) и на изискването за висока степен на предвидимост (визирано в съображение 11 от същия регламент). Целта му е да се определи ясно и точно съд на договаряща държава, който има изключителна компетентност съгласно доброволното споразумение между страните, заявено в съответствие с формулираните в него строги формални изисквания. Правната сигурност, която се търси с тази разпоредба, лесно може да бъде застрашена, ако на договаряща страна се признае възможността да заобиколи това правило само с твърдение за недействителност на договора в неговата цялост на основания, изведени от приложимото материално право [8].

30. Както Съдът е имал повод да подчертае, понеже с него се допуска дерогация от установените в Регламент № 44/2001 правила за компетентност, както формалните, така и материалноправните условия, на които член 23 от този регламент подчинява действителността на клаузите за предоставяне на компетентност, трябва да се тълкуват стриктно [9]. За сметка на това, ако формулираните в разпоредбата формални и материалноправни условия са изпълнени, споразумението за предоставяне на компетентност трябва да може да се приложи. Всъщност изборът на съд може да се прецени само с оглед на съображения, имащи връзка с установените в член 23 от Регламент № 44/2001 изисквания [10].

31. Що се отнася до изискването по същество, съгласно което предоставянето на компетентност трябва да засяга само „спорове, които са възникнали или които могат да възникнат във връзка с определено правоотношение“, целта му е да не се допусне дадена страна да бъде изненадана от предоставянето на компетентност на определен съд за всички спорове, които биха възникнали в отношенията ѝ с нейния съдоговорител и които биха възникнали в отношения, различни от тези, във връзка с които е договорено предоставянето на компетентност [11].

6 Следва да се припомни, че доколкото Регламент № 44/2001 заменя в отношенията между държавите членки Конвенцията от 27 септември 1968 година относно компетентността и изпълнението на съдебните решения по граждански и търговски дела, изменена с последователните споразумения във връзка с присъединяването на новите държави членки към тази конвенция (ОВ L 299, 1972 г., стр. 32; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 10, стр. 3, наричана по-нататък „Брюкселската конвенция“), даденото от Съда тълкуване на разпоредбите на тази конвенция важи и за разпоредбите на този регламент, когато разпоредбите на тези актове могат да се квалифицират като равностойни, както е случаят на член 23 от Регламент № 44/2001, който възпроизвежда член 17, първа алинея от Брюкселката конвенция (вж. по-специално решение от 28 юни 2017 г., Leventis и Vafeias, C-436/16, EU:C:2017:497, т. 31).

7 Вж. решение от 3 юли 1997 г., Benincasa (C-269/95, EU:C:1997:337, т. 26 и цитираната съдебна практика).

8 Вж. решение от 3 юли 1997 г., Benincasa (C-269/95, EU:C:1997:337, т. 29).

9 Вж. по-специално по аналогия решения от 14 декември 1976 г., Estasis Saloti di Colzani (24/76, EU:C:1976:177, т. 6 и 7), и от 28 юни 2017 г., Leventis и Vafeias (C-436/16, EU:C:2017:497, т. 39).

10 Вж. по аналогия, що се отнася до тълкуването на член 17 от Брюкселската конвенция, решение от 16 март 1999 г., Castelletti (C-159/97, EU:C:1999:142, т. 49).

11 Вж. по-специално решения от 10 март 1992 г., Powell Duffryn (C-214/89, EU:C:1992:115, т. 31), и от 21 май 2015 г., CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, т. 68).

32. В случай че приложимостта на клауза за избор на съд се оспорва с оглед на това условие по същество, задача само на съда, пред който е изтъкната клауза за предоставяне на компетентност, е да реши дали тя засяга възражението, което е предмет на спора [12].

33. Въпреки че това разглеждане, което налага по-специално сезираният съд да определи дали към момента, в който са договорили посочената клауза, страните са могли *разумно да предвидят* подобен спор, може да се извърши само за всеки конкретен случай, според мен трябва да се вземат предвид и няколко насоки за тълкуване.

34. Най-напред, предимството, предоставено на автономията на страните, както е заявена във валидно договорената клауза за предоставяне на компетентност, означава, че е важно дали разглежданият спор — в случая иск за обезщетение за вредите, за които се твърди, че са претърпени по същество поради антиконкурентни действия — може да се свърже с определеното в тази клауза правоотношение, и то независимо от неговото деликтно или договорно естество по смисъла на Регламент № 44/2001, и на по-силно основание — по смисъла на приложимите национални разпоредби.

35. Така спор от извъндоговорно естество, но възникнал по повод на договорното правоотношение, може да попадне в приложното поле на клаузата за предоставяне на компетентност, ако този спор произтича от договорните правоотношения, по повод на които е сключена тази клауза.

36. По-нататък, обвързващата сила на клаузата означава, че не се изисква избраният в нея съд да има каквато и да било връзка на „близост“ със спора. С други думи, фактът, че в клаузата за предоставяне на компетентност е избран съд, който няма никаква взаимовръзка със заинтересованите страни или със спорното правоотношение, не може да е пречка за нейното прилагане [13].

37. Освен това фактът, че клаузата за предоставяне на компетентност има асиметричен или едностранен характер — какъвто е случаят в главното производство — тъй като само едната страна се ангажира да сезира конкретен съд, докато другата си запазва правото да сезира други съдилища, сам по себе си не може да е релевантен при преценката за действителност на посочената клауза с оглед на формулираните в член 23 от Регламент № 44/2001 изисквания [14], доколкото подобна клауза все пак отговаря на целта за предвидимост.

38. Накрая, тя означава, че материалното право, приложимо по съществото на спора, по принцип не влияе на определянето на съдебната компетентност. Важно е да се припомни, че именно тази индиферентност на материалноправните норми спрямо споразумението за предоставяне на компетентност е надежден залог за правна сигурност и предвидимост [15].

12 Вж. в този смисъл решение от 21 май 2015 г., CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, т. 67 и цитираната съдебна практика).

13 Вж. решение от 16 март 1999 г., Castelletti (C-159/97, EU:C:1999:142, т. 46 и сл., както и цитираната съдебна практика), в което се припомня, че член 17 от Брюкселската конвенция, еквивалентен на посочения член 23 от Регламент № 44/2001, се абстрахира от какъвто и да било елемент на обективна взаимовръзка между спорното правоотношение и определения съд. Вж. по аналогия, все относно тълкуването на член 17 от Брюкселската конвенция, решение от 24 юни 1981 г., Elefanten Schuh (150/80, EU:C:1981:148, т. 27), съгласно което законодателство на договаряща държава не може да е пречка за действителността на клауза за предоставяне на компетентност само поради съображението че използваният от страните език е различен от езика, който се изисква от това законодателство.

14 В това отношение текстът на член 23 от Регламент № 44/2001 се различава от този на член 17 от Брюкселската конвенция, който предвижда изрично, че „[а]ко споразумение за предоставяне на компетентност е сключено в полза само на една от страните, тази страна запазва правото да заведе дело във всеки друг компетентен съд“. Той се отличава и от член 25 от Регламент (ЕС) № 1215/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2012 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (ОВ L 351, 2012 г., стр. 1), приложим за съдебните производства, образувани след 10 януари 2015 г. Съгласно последната разпоредба съдилищата, избрани в клауза за предоставяне на компетентност, имат изключителна компетентност „освен ако споразумението е недействително по отношение на материалноправната си действителност съгласно правото на тази държава членка“.

15 Вж. решение от 3 юли 1997 г., Benincasa (C-269/95, EU:C:1997:337, т. 27 и 29).

39. Ще се върна по-подробно към това впоследствие, когато разглеждам именно въпроса как клауза за предоставяне на компетентност трябва да се възприема в рамките на искове с предмет да се гарантира ефективността на защитата, предоставена на частните лица при нарушения на правото в областта на конкуренцията.

По първия въпрос: приложимост на клауза за предоставяне на компетентност в контекста на иск за обезщетение, предявен от дистрибутор срещу неговия доставчик на основание член 102 ДФЕС

40. С първия си въпрос запитващата юрисдикция иска да се установи дали по принцип член 23 от Регламент № 44/2001 допуска клауза за предоставяне на компетентност да се прилага, когато искът за обезщетение за вреди се основава на твърдяно нарушение на член 102 ДФЕС. С други думи, възниква въпросът дали член 23 от Регламент № 44/2001 трябва да се тълкува в смисъл, че е налице *принципна* пречка клауза за предоставяне на компетентност да се прилага по отношение на спор, който се основава на нарушение на член 102 ДФЕС.

41. В разглеждания случай всички встъпили по делото страни, изглежда, са съгласни, че член 23 от Регламент № 44/2001 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска — или поне не забранява — националният съд да приложи клауза за предоставяне на компетентност в подобна конфигурация.

42. Не мога да не се съглася с този извод.

43. В продължение на предходните съображения и освен по делата, изрично посочени в Регламент № 44/2001[16], действието на клауза за предоставяне на компетентност не може да зависи от спазването на материалноправно условие, различно от изискването предметът на клаузата да се отнася до „определено правоотношение“.

44. Обстоятелството, че материалноправните норми нямат отношение към действителността на клауза за предоставяне на компетентност, което — нека припомня — е важен залог за зачитане на автономията на страните и за предвидимост, важи по-специално в случаите, когато в спора е налице позоваване на нарушение на правото в областта на конкуренцията.

45. При липсата в Регламент № 44/2001 на специфична разпоредба, която в подобна хипотеза допуска дерогация от обвързващата сила на клауза за предоставяне на компетентност, нейното действие не може да бъде изключено чрез позоваване на принципа на ефективно прилагане на правото в областта на конкуренцията.

46. Вярно е, че полезното действие на членове 101 ДФЕС и 102 ДФЕС предполага всяко лице да може да поиска обезщетение за вредите, които твърди, че са му причинени с договор или действие, който/което може да ограничи или да наруши конкуренцията[17].

47. Въпреки това и както Съдът е приел в решение от 21 май 2015 г., CDC Hydrogen Peroxide (C-352/16, EU:C:2015:335), сезираният съд не може да откаже — тъй като иначе би поставил под въпрос постигането на целта на Регламент № 44/2001 — да вземе предвид клауза за предоставяне на компетентност, която отговаря на изискванията на член 23 от този регламент, само по съображение че според него определеният с тази клауза съд не би осигурил пълното действие на принципа на ефективно прилагане на правилата в областта на конкуренцията, като

16 Става дума за случаите на изключителна компетентност, които засягат в Регламент № 44/2001, от една страна, споровете във връзка с договори за застраховане (раздел 3), потребителски договори (раздел 4) и индивидуални трудови договори, и от друга страна, делата по член 22 от този регламент.

17 Вж. решение от 13 юли 2006 г., Manfredi и др. (C-295/04—C-298/04, EU:C:2006:461, т. 60 и цитираната съдебна практика).

не позволява лицето, пострадало от предполагаеми или доказани антиконкурентни действия на предприятия, да бъде напълно обезщетено за претърпяната от него вреда. Напротив, следва да се приеме, че установената във всяка държава членка система от способи за защита, допълнена от механизма за преюдициално запитване, предвиден в член 267 ДФЕС, предоставя достатъчна гаранция за правните субекти в това отношение [18].

48. В крайна сметка изискването за ефективно прилагане на забраната на злоупотребите с господстващо положение не изключва само по себе си възможността страните да дерогират — посредством клауза за предоставяне на компетентност — предвидените в Регламент № 44/2001 правила за компетентност.

49. Предвид всички тези съображения предлагам на първия въпрос да се отговори, че член 23 от Регламент № 44/2001 трябва да се тълкува в смисъл, че не съществува принципна пречка за прилагането на клауза за предоставяне на компетентност в рамките на самостоятелен иск за обезщетение за вреди като разглеждания в делото по главното производство, предявен от дистрибутор срещу неговия доставчик на основание твърдяно нарушение на член 102 ДФЕС.

По втория въпрос: изискване за изрично посочване на споровете, свързани с отговорността за нарушение на правото на конкуренцията

50. С втория си въпрос запитващата юрисдикция пита Съда дали член 23 от Регламент № 44/2001 допуска клауза за предоставяне на компетентност, която не посочва изрично „споровете във връзка с отговорността за нарушение на правото на конкуренцията“.

51. В крайна сметка целта на този въпрос е да се определи какви уточнения трябва да съдържат клаузите за предоставяне на компетентност, за да намират приложение във връзка с искове, основани на правото в областта на конкуренцията, в разглеждания случай иск за обезщетение за вреда, за която се твърди, че е причинена поради нарушение на член 102 ДФЕС.

52. В това отношение ще припомня, че доколкото член 23, параграф 1 от Регламент № 44/2001 допуска страните да дерогират установените с последния правила за компетентност единствено с оглед на разрешаването на „спорове, които са възникнали или които могат да възникнат във връзка с определено правоотношение“, тези страни трябва да съставят клаузата, която да изразява възможно най-добре тяхната воля.

53. Въпросът дали такава клауза обхваща един или друг иск всъщност винаги ще зависи от нейния текст и от евентуалното му тълкуване от сезирания съд.

54. Също така не е възможно да се даде абсолютен отговор, т.е. без позоваване на самия текст на конкретно разглежданата клауза за предоставяне на компетентност, дали тя остава приложима по спорове, свързани с отговорността за нарушение на правото на конкуренцията, ако тази клауза не споменава *изрично* такива спорове. Сезираният национален съд, който единствен е натоварен със задачата да определи точния обхват на тази клауза, трябва да прецени дали спорът във връзка с отговорността на съдоговорителя за нарушение на правото на конкуренцията произтича от правоотношението, по повод на което е сключена клаузата.

55. Що се отнася до приложимостта на клауза за предоставяне на компетентност в контекста на иск за обезщетение за вреда, претърпяна поради антиконкурентно действие, всъщност не може да се изключи възможността тази клауза да се вписва в договорен контекст и съответно съдът да е длъжен да ѝ придаде действие, независимо дали е налице изрично споменаване на „споровете във връзка с отговорността за нарушение на правото на конкуренцията“.

18 Вж. в този смисъл решение от 21 май 2015 г., CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, т. 63).

56. Според мен би било непропорционално от страните по спора да се изисква във всички случаи точно да определят естеството на исковете, които попадат в обхвата на клаузата за предоставяне на компетентност, стига тази клауза да е формулирана достатъчно общо, за да включва всеки иск, имащ близка или далечна връзка с договорното правоотношение, по повод на което е сключена.

57. С присъединяването си към споразумение за предоставяне на компетентност страните целят преди всичко да възложат на даден съд компетентност да се произнася по всички въпроси, свързани правоотношението помежду им, без да се налага те винаги да са в състояние да предвидят и изброят естеството на споровете, които могат да възникнат между тях. В противен случай функцията и обхватът на подобна клауза биха били сериозно застрашени.

58. Считам, че това заключение представлява продължение на възприетото разрешение по дело CDC Hydrogen Peroxide [19], и по-специално на точка 69 от него.

59. Следва да се отбележи, че в това решение Съдът, като припомня, че задача само на националния съд, пред който е изтъкната клауза за предоставяне на компетентност, е да определи дали разглежданите спорове попадат в нейното приложно поле (т. 67 от решението), извежда някои насоки за тълкуване на клаузите за предоставяне на компетентност, които засягат най-общо „всички спорове, произтичащи от или имащи връзка с договора“, с цел да подпомогне преценката на националния съд (т. 68—71).

60. Съдът посочва по-специално че клаузата, която споменава абстрактно споровете, възникващи от договорни правоотношения, не включва в обхвата си спор относно деликтната отговорност, която се твърди, че даден съдоговорител носи поради действията му, които представляват незаконен картел. За сметка на това клауза, която посочва „спорове за отговорността за нарушение на правото на конкуренция“, задължава сезирания съд да постанови, че няма компетентност [20].

61. Ако обаче се вземат предвид особените обстоятелства по делото, по което е постановено това решение, струва ми се, че последното съображение трябва се постави в неговия контекст.

62. На първо място, изглежда, че спорът по това дело е свързан с предявен от дружеството CDC колективен иск, чийто предмет е събирането по съдебен и по извънсъдебен ред на вземания за обезщетения за вреди. Искът се основава на твърдение за участие в незаконен картел на редица предприятия, установени в различни държави членки, които се позовават на клаузи за предоставяне на компетентност, включени в някои от договорите за продажба между тях и предприятията, за които се твърди, че са пострадали от установения с решение на Комисията картел [21].

63. В този контекст възприетото от Съда разрешение има предимството, че предотвратява разпокъсването на съдебния спор за обезщетение за вреди между множество съдилища/юрисдикции, което би произтекло от разширително тълкуване на приложното поле на включените в договорите клаузи за предоставяне на компетентност, които според мен не са

19 Решение от 21 май 2015 г., CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335).

20 Вж. решение от 21 май 2015 г., CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, т. 69 и 71).

21 В случая Решение 2006/903/ЕО на Комисията от 3 май 2006 година относно производство за прилагане на член [81 ДЕО] и на член 53 от Споразумението за ЕИП срещу Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Chemicals Holding AB, EKA Chemicals AB, Degussa AG, Edison SpA, FMC Corporation, FMC Foret SA, Kemira OYJ, L'Air Liquide SA, Chemoxal SA, Snia SpA, Caffaro Srl, Solvay SA/NV, Solvay Solexis SpA, Total SA, Elf Aquitaine SA и Arkema SA (дело COMP/F/38.620 — Peroxyde d'hydrogène et perborate) (ОВ L 353, 2006 г., стр. 54).

свързани с незаконното картелно споразумение, сключено между една от страните по тези договори и трети лица. Всъщност искът за обезщетение за вреди, който CDC предявява срещу ответниците в главното производство, се отнася до предприятия, установени в пет държави членки, различни от Федерална република Германия.

64. На второ място и преди всичко, разглежданият картел по естеството си е таен и следователно не е свързан с договорите за продажба, по повод на които са сключени спорните клаузи за предоставяне на компетентност. В такава конфигурация целта за предвидимост, която обосновава противопоставимостта на клаузите за предоставяне на компетентност — и последицата от нея, че страна не трябва да бъде „изненадана“ от избора на съд, произтичащ от отношения, различни от тези, във връзка с които е договорена клаузата (вж. т. 68 от посоченото решение) — подкрепят невземането предвид на спорната клауза за предоставяне на компетентност.

65. Според мен изискването за изрично споменаване на „споровете във връзка с отговорността за нарушение на правото на конкуренцията“ изглежда релевантно само по отношение на споровете, които явно не произтичат от правоотношението, във връзка с което е сключено споразумението за предоставяне на компетентност.

66. Така, предоставените от Съда указания трябва да се разбират като целящи да напомнят, че разглежданите спорове действително трябва да произтичат от договорните отношения между страните по разглеждания договор (вж. по-специално т. 70 от същото решение). От друга страна, възприетото от Съда разрешение според мен не бива да се тълкува като изискващо в клауза за предоставяне на компетентност да бъдат точно посочени всички спорове от деликтно естество, които могат да възникнат между страните.

67. В това отношение не може например да се изключи възможността някои действия, за които се твърди, че представляват картел или злоупотреба с господстващо положение, като тези, които могат да се осъществят в рамките на система за селективно разпространение, да имат връзка с договора за разпространение, и поради това да попадат в обхвата на включената в такъв договор клауза за предоставяне на компетентност, която е формулирана общо и без изрично конкретизиране на възможните искове за нарушение на приложимите разпоредби в областта на конкуренцията.

68. При положение че твърдяното действие се отнася до дискриминационно наложени ценови условия или условия на снабдяване — какъвто, изглежда, е случаят по делото в главното производство — не може да се изключи възможността спорът да произтича от правоотношението между доставчик и неговия дистрибутор. Следователно сезираният национален съд може да приеме — във връзка с иск на основание нарушение на правилата в областта на конкуренцията — че изтъкнатите факти се отнасят до договорното правоотношение, по повод на което е сключена клауза за предоставяне на компетентност, макар и общо формулирана.

69. Необходимо е да се направи едно важно уточнение. Тук не става въпрос за различно прилагане на член 23 от Регламент № 44/2001 — и по-точно за различно възприемане на приложимостта на клауза за предоставяне на компетентност в случай на спорове във връзка с отговорността за нарушение на правото на конкуренцията — в зависимост от това дали предметът им е нарушение на забраната на картелите (член 101 ДФЕС) или на злоупотребата с господстващо положение (член 102 ДФЕС).

70. От процесуална гледна точка, както и от гледна точка на правораздавателната компетентност не съществува принципна причина за различно третиране на тези нарушения. В това отношение не мога да се съглася, че споразуменията, забранени с член 101 ДФЕС, винаги произвеждат увреждащото си действие извън всяко договорно правоотношение, докато действията, които представляват злоупотреба с господстващо положение, забранени с член 102 ДФЕС, непременно произтичат от договора, сключен между пострадалото от твърдяното действие лице и извършителя на такава злоупотреба.

71. Дали действието, което е в основата на спора, е свързано с договорното правоотношение, по повод на което е сключена клаузата за предоставяне на компетентност, следва да се определи във всеки конкретен случай и следователно независимо от правното основание на иска.

72. Ако спорът произтича от това правоотношение, той може да попадне в обхвата на общо формулираната клауза за предоставяне на компетентност, в която евентуалните основания за бъдещи искове не се споменават изрично.

73. Така иск за обезщетение, чието основание е твърдяно нарушение на член 102 ДФЕС, може да се ползва от договорна пророгация на компетентност, ако произтича от договора, и то без да е необходимо посоченият иск да е споменат изрично в спорната клауза.

74. Именно тази позиция, изглежда, е възприета от Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд, Португалия) в решението му от 16 февруари 2016 г., Interlog и Taboada/Apple. Този съд всъщност приема, че макар да засяга антиконкурентно действие, искането, с което е сезиран, се отнася до „поведение, водещо до отклонение от равновесието (или програмата) в [спорния] договор[…]“. Посоченият съд стига до извода, че спорът, с който е сезиран, действително произтича от правоотношението, във връзка с което е сключена клаузата. Вследствие на това тази клауза е напълно приложима към фактите в конкретния случай.

75. По същия начин би могло да се приеме, че при определени обстоятелства искане за обезщетение за вреди, в този случай на основание член 101 ДФЕС, може да произтича от правоотношението, по повод на което е сключена тази клауза. Такъв може да е случаят на иск, с който въз основа на същата разпоредба се оспорват действията на доставчик, ръководещ мрежа за селективно или изключително разпространение, по отношение на неговите дистрибутори.

76. В заключение отговорът на въпроса за приложимостта на клауза за предоставяне на компетентност, когато същата не посочва изрично споровете, свързани с отговорността за нарушение на правото на конкуренцията, ще зависи от преценката на националния съд, пред който е направено позоваване на клаузата, в светлината на нейния текст и на волята на страните.

77. Ако се окаже, че страните, които не са могли да предвидят възможността за възникване на даден спор, не са имали намерение да го включат в обхвата на абстрактно формулирана клауза за предоставяне на компетентност, последната не може да им бъде противопоставена във връзка с такъв спор. Това важи по-специално в случай на спор, целящ ангажиране на отговорността на една от тези страни поради участието и’ в картел с трети предприятия, които са външни за договорното правоотношение.

78. Обратно, когато спорът, макар и основан на нарушение на правото на конкуренцията, се отнася до договорната рамка, тъй като засяга по-специално условията, при които страните са избрали да се договарят, същият е от естество да попадне в обхвата на клаузата за предоставяне на компетентност. Такъв може например да е случаят на исковете на основание член 102 ДФЕС, с които се оспорват ценовите условия и условията на снабдяване, уговорени в рамките на договор за разпространение, който съдържа клауза за предоставяне на компетентност.

79. Предвид всички тези съображения считам, че на втория въпрос трябва да се отговори, че член 23 от Регламент № 44/2001 трябва да се тълкува в смисъл, че изисква националният съд, сезиран с иск за обезщетение за вреди на основание член 102 ДФЕС, да приложи клауза за предоставяне на компетентност, ако разглежданият спор произтича от правоотношението, във връзка с което е сключена тази клауза. Следователно задача на сезирания национален съд е да определи във всеки конкретен случай дали разглежданият спор е от естество да попадне в обхвата на такава клауза, макар и общо формулирана, в контекста на спорове, свързани с отговорността за нарушение на правото на конкуренцията.

По третия въпрос: изискване нарушение на правото на конкуренцията да е установено предварително от орган по конкуренцията за целите на приложимостта на клауза за предоставяне на компетентност

80. С третия си въпрос запитващата юрисдикция иска да се установи дали фактът, че нарушение на правото на конкуренцията не е установено предварително от национален или европейски орган по конкуренцията, позволява да се изключи клаузата за предоставяне на компетентност.

81. С други думи, поставя се въпросът дали, при положение че в решение от 21 май 2015 г., CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335) липсва указание в този смисъл, обстоятелството, че разглежданият иск за отговорност за нарушение на правото на конкуренцията е самостоятелен (т.нар. иск „stand-alone“, различен от иска „follow-on“, какъвто е разглежданият в делото, по което е постановено това решение), би могло да обоснове изключването на клаузата за предоставяне на компетентност.

82. Предлагам в продължение на изложените по-горе съображения на този въпрос да се отговори отрицателно.

83. Според мен естеството на предявения иск за обезщетение за вреди („follow-on“ или „stand-alone“), с който е сезиран съдът, не е релевантен критерий при преценката на приложимостта на клауза за предоставяне на компетентност. Всъщност наличието или липсата на предварително установено от орган по конкуренцията нарушение на правилата в областта на конкуренцията е съображение, нямащо нищо общо със съображенията, които трябва да се вземат предвид, за да се направи извод дали клауза за предоставяне на компетентност трябва да се приложи — или напротив, да се изключи — във връзка с даден спор, и по-специално с иск за обезщетение за вреди, за които се твърди, че са претърпени поради нарушение на правилата в областта на конкуренцията.

84. Важно е да се има предвид, че както се припомня в съображения 3, 12 и 13 от Директива 2014/104/ЕС[22], членове 101 ДФЕС и 102 ДФЕС имат директен ефект върху отношенията между физическите лица и пораждат права и задължения за тези лица, чието прилагане се осигурява от националните съдилища. Следователно всяко лице, което счита себе си за увредено от нарушение на правилата в областта на конкуренцията, има право да иска обезщетение за претърпените вреди, независимо от това дали такова нарушение е установено предварително от орган по конкуренцията[23].

85. Освен това е общоприето, че за разлика от споровете, които се отнасят до санкции, наложени от административен орган при упражняване на неговите регулаторни правомощия, и които попадат в обхвата на понятието „административно дело“, иск, с който се цели обезщетение за вредата, произтичаща от твърдени нарушения на правото в областта на конкуренцията, се отнася към гражданските и търговските дела по смисъла на Регламент № 44/2001 и следователно попада в неговото приложно поле[24].

86. Всъщност член 23, параграф 1 от този регламент допуска страните да дерогират не само общата компетентност, но и специалните компетентности, които са предвидени в него, като сключат споразумение за избор на съд. Следователно сезираният съд по принцип може да бъде обвързан от клауза за предоставяне на компетентност, която дерогира предвидените в посочения регламент обща и специална компетентност[25].

87. Освен това тази възможност не може да бъде поставена под въпрос от нормите на материалното право, приложими към спора по същество[26], и не може да зависи от обстоятелството, че спорната мярка цели да санкционира нарушения на правото на Съюза в областта на конкуренцията, които преди това са били установени от компетентните органи. Важно е всъщност да се припомни, че автономията на волята на страните оправдава предимството, дадено на избора на съд, различен от този, който евентуално би бил компетентен по силата на Регламент № 44/2001[27].

88. Накрая, струва ми се, че ако при определянето дали клауза за предоставяне на компетентност да се приложи към даден спор се прави разграничение между исковете „stand-alone“ и „follow-on“, това би се сблъскало пряко с целта за предвидимост, преследвана с член 23 от Регламент № 44/2001 в смисъл, че тази приложимост ще се превърне във функция на последващото установяване на нарушение от орган по конкуренцията. Както подобно установяване не трябва да е условие за изключване на клауза за предоставяне на компетентност, така не може да се ограничим до констатацията, че разглежданият спор се отнася до самостоятелен иск („stand-alone“), за да се избегне неприлагането на такава клауза, независимо от нейния конкретен анализ и от правоотношението, във връзка с което е била сключена.

89. Ето защо предлагам на третия въпрос да се отговори, че член 23 от Регламент № 44/2001 трябва да се тълкува в смисъл, че само липсата на предварително установяване на нарушение на правото на конкуренцията на основание член 102 ДФЕС не позволява да се приложи или, обратно, да се изключи клауза за предостяване на компетентност в иск за обезщетение за вреди, основан на правилата за конкуренция.

22 Директива на Европейския парламент и на Съвета от 26 ноември 2014 година относно някои правила за уреждане на искове за обезщетение за вреди по националното право за нарушения на разпоредбите на правото на държавите членки и на Европейския съюз в областта на конкуренцията (ОВ L 349, 2014 г., стр. 1).

23 Вж. в този смисъл решение от 14 юни 2011 г., Pfleiderer (C-360/09, EU:C:2011:389, т. 28 и 29 и цитираната съдебна практика).

24 Вж. решение от 28 юли 2016 г., Siemens Aktiengesellschaft Österreich (C-102/15, EU:C:2016:607, т. 34 и цитираната съдебна практика).

25 Вж. решение от 21 май 2015 г., CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, т. 59 и 61 и цитираната съдебна практика).

26 Вж. решение от 21 май 2015 г., CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, т. 62 и 63 и цитираната съдебна практика).

27 Вж. решения от 7 юли 2016 г., Hőszig (C-222/15, EU:C:2016:525, т. 44 и цитираната съдебна практика), и от 28 юни 2017 г., Leventis и Vafeias (C-436/16, EU:C:2017:497, т. 33 и цитираната съдебна практика).

Заключение

90. Предвид гореизложените съображения предлагам на Съда да отговори на поставените от Cour de cassation (Касационен съд, Франция) въпроси по следния начин:

„1) Член 23 от Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22 декември 2000 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела трябва да се тълкува в смисъл, че не съществува принципна пречка за прилагането на клауза за предоставяне на компетентност в рамките на самостоятелен иск за обезщетение за вреди като разглеждания в главното производство, предявен от дистрибутор срещу неговия доставчик на основание твърдяно нарушение на член 102 ДФЕС.

2) Член 23 от Регламент № 44/2001 трябва да се тълкува в смисъл, че изисква националният съд, сезиран с иск за обезщетение за вреди на основание член 102 ДФЕС, да приложи клауза за предоставяне на компетентност, уговорена в договор, ако разглежданият спор произтича от правоотношението, във връзка с което е сключена тази клауза. Следователно задача на сезирания национален съд е да определи във всеки конкретен случай дали разглежданият спор е от естество да попадне в обхвата на такава клауза, макар и общо формулирана, в рамките на спорове, свързани с отговорността за нарушение на правото на конкуренцията.

3) Член 23 от Регламент № 44/2001 трябва да се тълкува в смисъл, че само липсата на предварително установяване на нарушение на правото на конкуренцията на основание член 102 ДФЕС не позволява да се приложи или, обратно, да се изключи клауза за предостяване на компетентност в иск за обезщетение за вреди, основан на правилата за конкуренция.